

עיונים לשבת פרשת ניצבים עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

חידוש הסמיכה

הרב שאולי גרינפלד

בהן חסרון כיס כגון בהמה שחבלה בחברתה, או דברים המצויין אבל אין בהן חסרון כיס כגון תשלומי כפל - אין דנין אותן דייני חוצה לארץ. וכן כל הקנסות שקנסו חכמים בתוקע לחבירו ובסוטר את חבירו וכיוצא בהן - אין גובין אותן דייני חוצה לארץ. וכל המשלם חצי נזק אין גובין אותו דייני חוצה לארץ חוץ מחצי נזק צרורות מפני שהוא ממון ואינו קנס".

בכדי להבין את דברי הרמב"ם בהלכה זו לאשורם, יש להיות בקי בסוגיות רבות. אבל גם בלי להבין את כל המושגים שהוזכרו כאן, אנו יכולים להתרשם מכך שישנם דינים רבים ש'בית דין של חוצה לארץ' אינם יכולים לדון. מה צריך להיות כדי שבתי הדין יהיו רשאים לדון בכל דיני התורה? מבאר הרמב"ם שם⁴:

"אחד בית דין הגדול ואחד סנהדרין קטנה או בית דין של שלשה, צריך שיהיה כל אחד מהן סמוך מפי הסמוך. ומשה רבינו סמך יהושע ביד שנאמר⁵: 'ויסמך את ידיו עליו ויצוהו', וכן השבעים זקנים משה רבינו סמכם ושרתה עליהן שכינה, ואותן הזקנים סמכו לאחרים ואחרים לאחרים ונמצאו הסמוכין איש מפי איש עד בית דינו של יהושע ועד בית דינו של משה רבינו. ואחד הנסמך מפי הנשיא או מפי אחד מן הסמוכין אפילו לא היה אותו סמוך בסנהדרין מעולם. וכיצד היא הסמיכה לדורות? לא שיסמכו ידיהן על ראש הזקן, אלא שקורין לו 'רבי' ואומרים לו: **הרי את סמוך ויש לך רשות לדון אפילו דיני קנסות**".

בשביל שבית דין יוכל לדון גם ב'דיני קנסות', כלומר: גם באותם דברים ש'בית דין של חוצה לארץ' אינם רשאים

הרמב"ם לומד מהפסוקים בפרשתנו, כיצד יהיה המצב בארץ ישראל בזמן שיגיעו ימות המשיח. וכך כתב בהלכות מלכים¹:

"המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה, ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל, וחוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם, מקריבין קרבנות, ועושין שמטין ויובלות ככל מצותה האמורה בתורה. וכל מי שאינו מאמין בו, או מי שאינו מחכה לביאתו, לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר, אלא בתורה ובמשה רבינו, שהרי התורה העידה עליו שנאמר²: 'ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך וגו' אם יהיה נדחק בקצה השמים וגו' והביאך ה' ואלו הדברים המפורשים בתורה הם כוללים כל הדברים שנאמרו על ידי כל הנביאים".

התורה מבטיחה שהקדוש ברוך הוא ישיב את שבותנו, ויטיב וירבה אותנו מאבותינו. הרי שכל המצב הטוב שהיה לנו לפני החורבנות של בתי המקדש - עתיד לשוב אלינו, וביניהם גם חידוש המשפטים.

מה המשמעות של 'חידוש המשפטים', הרי גם היום ישנם דיינים שלמדו דין תורה, ויכולים לדון כפי המשפטים שהיו מקודם?

כדי להבין זאת, נעייין בדברי הרמב"ם בהלכות סנהדרין³:

"אין דנין בית דין של חוצה לארץ אלא דברים המצויין תמיד ויש בהן חסרון כיס, כגון הודאות והלוואות ומזיק ממון חבירו, אבל דברים שאין מצויין אף על פי שיש

1, א - ב. ד

5 במדבר כ"ז, כ"ג.

1 י"א, א.

2 דברים ל, ג - ה.

3 ה, ט.

חכמי הדור לחדש את הסמיכה, על ידי הסכמה של כל התלמידים והחכמים שבארץ ישראל, להכריז על אחד מהם כעל סמוך, ואותו סמוך יוכל לשוב ולסמוך חכמים אחרים.

חידוש זה, הביא הרמב"ם להלכה בהלכות סנהדרין⁹:

"נראין לי הדברים שאם הסכימו כל החכמים שבארץ ישראל למנות דיינים ולסמוך אותם הרי אלו סמוכים ויש להן לדון דיני קנסות ויש להן לסמוך לאחרים... והדבר צריך הכרע".

הרמב"ם מסיים שהדבר צריך הכרע, כיון שמדובר בחידוש שלו, שלא נמצא לו מקור אצל מחברים אחרים, אלא שיש להגיע אליו מחמת הקושיה.

בעקבות חידוש זה, החליטו חכמי צפת לפני קרוב לחמש מאות שנה, לחדש את הסמיכה. וכך תיארו במכתב ששלחו למהרלב"ח¹⁰, שישב בירושלים:

"ולכן בררנו לגדול שבנו בחכמה ובמנין החכם השלם הרב הגדול מהר"ר [יעקב] בירב נר"ו¹¹ שיהיה סמוך וראש ישיבה ורב יתקרי והוא יושיב מהיותר חכמים שבנו אצלו ורבנים יתקרו ויהיו סמוכים לעד לעולם עושים באמת וישר משפטי התורה".

המהרלב"ח קיבל בהתרגשות רבה את מכתבם של חכמי צפת, אך לא הסכים לדעתם. לדעתו, אין ראיה מההבטחה על חידוש המשפטים כמקודם, ראיה לכך שניתן לחדש את הסמיכה גם היום:

"יש לאומר שיאמר שאותו הייעוד אינו כי אם לאחר בא המשיח ואז אין קושיא כלל איך ישובו הסנהדרין אם אין כח ביד כל החכמים לסמוך, **שהרי אליהו [הנביא] עליו השלום עתיד לבא עם המשיח** והוא סמוך קיים בגוף ונפש, ויכול לסמוך לכל בתי דייני ישראל".

בסוף ספר מלאכי¹² כתוב שהקדוש ברוך הוא ישלח את אליהו הנביא, לפני בא יום ה' הגדול והנורא. וכיון שאלהו הנביא עדיין חי, ובודאי שהיה סמוך, הרי שהוא יוכל לחדש את הסמיכה.

לדון, הם צריכים להיות סמוכים. 'סמוך' היינו אדם שהוסמך להורות ולדון איש מפי איש עד משה רבינו. אמנם, לאפשרות לסמוך יש מגבלה⁶:

"אין סומכין זקנים בחוצה לארץ, ואף על פי שאלו הסומכין נסמכו בארץ ישראל".

כדי שה'סמיכה' תהיה ברת תוקף, ההלכה מחייבת שהסמיכה תיעשה דווקא בארץ ישראל. ולכן, בעקבות החורבן והגלות נפסקה הסמיכה, ונוצר מצב שבו כל דייני העולם נהיו 'בתי דין של חוצה לארץ', שכפי שראינו בדברי הרמב"ם, אינם רשאים לדון ברבים מדיני התורה.

מצב זה, העמיד בפני הרמב"ם קושיה חזקה: בתחילת דברינו הבאנו, שבזמן המשיח עתידים המשפטים להיות כפי שהיו מקודם. והרי בשביל ששוב יהיו לנו דיינים שרשאים לדון בכל דיני התורה, אנו צריכים שיהיה לנו דין שנסמך איש מפי איש עד משה רבינו, ואיש כזה מניין יהיה לנו?!

בכדי ליישב זאת, חידש הרמב"ם חידוש גדול. וכך כתב בפירוש המשניות למסכת סנהדרין⁷:

"ואני סבור, **שאם תהיה הסכמה מכל התלמידים והחכמים למנות איש בישיבה, כלומר: שיעשוהו ראש, ובתנאי שיהיה זה בארץ ישראל כמו שהקדמנו, הרי אותו האיש תתקיים לו הישיבה ויהיה סמוך, ויסמוך הוא אחר כך את מי שירצה.** לפי שאם לא תאמר כן, לא תהא אפשרית מציאות בית דין הגדול לעולם, לפי שצריך כל אחד מהם שיהיה סמוך בלי ספק, והלוא כבר הבטיח ה' בשיבתם באמרו⁸: 'והישיבה שפטיך כבראשנה'. ושמא תאמר שהמשיח ימנה אותם, ואף על פי שאינם סמוכים, הרי זה מוכחש, לפי שכבר ביארנו בהקדמת ספרינו זה, שהמשיח לא יוסיף בתורה ולא יגרע ממנה, לא בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל פה".

סברת הרמב"ם היא, שחייבים אנו לומר, שכדי שנבואת הנחמה בדבר שיבת המשפטים תוכל להתקיים, על אף שהסמיכה ממשה רבינו התבטלה, שיש בידי

6	שם הלכה ו.	9	ד, י"א.
7	א, ג. עמ' ק"ב במהדורת הגאון מהר"י קאפח.	10	רבינו לוי בן חביב. שו"ת מהרלב"ח, קונטרס הסמיכה.
8	ישעיהו א, כ"ו.	11	מורנו הרב יעקב בירב נטריה רחמנא ופרקיה.
		12	ג, כ"ג.